

T I E T E E L L I N E N E L Ä M Ä

RANSKALAINEN sosiologi ja Ecole des Hautes Etudes en Sciences sociales'in professori Robert Castel tunnetaan Suomessa parhaiten kenties hänen 1970-luvun työstään psykiatrisen järjen kriittikkona ja Michel Foucault'n kollegana. Castel oli mukana muun muassa Foucault'n organisoinnissa tutkimusprojektissa, jossa joukko tutkijoita analysoi vuonna 1835 perheensä murhanneen Pierre Rivière'n muistelmia ja hänestä tuolloin kirjoitettuja asiantuntijalausuntoja. Niin kuin yleensäkin tuon ajan tutkimuksissaan Castelin avainkäsite hänen analyysisaan oli "sosiaalinen kontrolli". Sittenkin Castel siirtyi tutkimaan hyvinvointivaltiota ja siinä tapahtuvia ulossulkemisia avainkäsitteensä vaikeasti käännettävä *désaffiliation*.

Jokin aika sitten *Libération*ssa (24/3/2006) julkaistussa artikkelissa Castel palasi vanhaan sosiaalisen kontrollin teemaansa. Enää tähtäimessä eivät kuitenkaan olleet psykiatrit ja hullut vaan terveysterroristit ja *tupakoitsijat*. Jotta kirjoituksen ymmärtämisen kannalta olennainen tyyliä ei jää lukijalta huomaamatta, *t&e* julkaisee jutun kokonaisuudessaan. Sen otsikkona on Kuolema tupakoitsijoille.

"On iloittava siitä, että kaikissa julkisissa tiloissa tupakointimista ollaan vihdoinkin kielletty. Näin voidaan rangaista niitä yksilöitä, jotka ovat tarpeeksi välinpitämättömiä tai kynnisiä sallimaan itselleen jazzin kuuntelun ja parin tupakan käryttämisen baarissa tai hyvän, ystävien kesken nautitun aterian päättämisen kahvin tai konjakin seurana poltettavaan sikariiniin.

Tämä Hyvien voimien voitto Pahoista lienee kuitenkin vielä epätäydellinen, ja siksi on

jatkettava valitulla tiellä. Niinpä on kiireen vilkkaa hyväksyttävä laki, joka kieltää tupakoinnin myös kaduilla ja kaupungin puistoissa, pitäisihän olla selvää, että tupakansavu on vaarallisempaa kuin autotransportin tuottamat saastuttavat kaasut. Kielto täytyy kuitenkin ulottaa kaukaisimpaan maaseutuun asti, koska edelleen on olemassa valtava määrä nurkkakuntaista väkeä joka ei vielä ymmärrä, että tupakansavu on uhka ihmiskunnan hyvinvoinnille ja planeettamme ekologiselle tasapainolle.

Nämäkin toimenpiteet tulevat kuitenkin olemaan riittämättömiä: vielä ovat jäljellä itse tupakoitsijat. Mitä tehdä tälle sukupuuttoon kuolevalle lajille? Ehkä heidät voisi sijoittaa erillisiin tiloihin, jossa heitä hainnoitaisiin, valvottaisiin, ehkä jopa rangaistaisiin ja uudelleen koulutettaisiin (tätä viimeistä vaihtoehtoa voitaisiin punnita suhteessa kansainvälisten suvaitsevaisuuteen). Valitettavasti tämä toimintamuoto on vaarassa palauttaa mieliin keskitysleirit, joihin natsien kauhujen muistot yhä liitetään. Voidaan heti avustaa, ettei toimenpide olisi tarpeeksi suosittu otettavaksi käyttöön ainakaan heti (joka tapauksessa aiheen tiimoilta olisi mahdollista järjestää mielipidekysely, joka antaisi päätöksentekijöille hieman tuntumaa).

Eräällä toisella toimenpiteellä olisi ehkä paremmat mahdollisuudet tulla toteutetuksi. Ensi keväänä vaaliurnilta palaavan kansan enemmistön (millainen se sitten olisikaan, nyt on kyse kansallisesta asiasta) olisi otava tarpeeksi rohkeaa ehdottamaan lakia, joka laajentaisi tupakointikiellon yksityisiin tiloihin: autoihin, asuntoihin, omakotitaloihin.

Kun laki olisi hyväksytty, poliisin pitäisi myös kyetä valvomaan että lakia noudatetaan: tämän se tekisi iskemällä odottamatta asuntoihin niin päiviin kuin öisiin. Pahasti myöhässä olevat ihmisoikeuksien kannattajat tietenkään moittisivat näiden toimenpiteiden rikkomuksia yksityisyyteen ja vapauteen, mutta järjestysvoimat eivät tietenkään olisi tehneet mitään muuta kuin velvollisuutensa soveltamalla lakia.

Tupakan vastaista sotaa, aivan samalla tavalla kuin terrorismin vastaista sotaa, on vaikeaa käydä. Sitä ei voiteta, ellei vastustajana, tässä tapauksessa tupakoitsijana, suhtauduta säälimättömästi: nolantole-ranssilla! Ei voi kuin olla kiitolinen kaikkia niitä yhä lukuisampia henkilöitä kohtaan, jotka arkailematta järjestäytyvät taisteluun viedäkseen eteenpäin tätä hyvää asiaa. He haluavat meidän parastamme ja taistelevat suurella antaumuksella, jotta elämämme olisi täydellisen turvallista yhteiskunnassa, josta kaikki riskit olisi vihdoin kätetty pois. Turvallisuus voittaa aina vapauden, ja tuo maailma olisi paras mahdollinen maailma.

Mitä minuun tulee, ja mikäli minun tulisi osallistua vähäisillä keinoilla tähän jaloon hankkeeseen, ehdottaisin Hyvän puolustajille yksinkertaisia toimintatapoja, jonka käyttöönotto ei tulisi kovinkaan kalliiksi mutta jonka symbolinen anti voisi olla tuntuva: hautausmaiden tulisi olla avoimia tupakoitsijoille. Näiden hautausmaiden pitäisi olla mahdollisimman kaukana asutuksesta ja niistä hautoista, joissa tavalliset kuolleet lepäävät. Kuten ammoin kerettiläisten ja muiden uskonottomien, joilta evättiin lepopaikka siunatussa maassa, tupakoitsijoiden

stigmatisoiminen olisi samalla hoidettu ikuisuuteen saakka

Tällä tavoin tupakoitsijat saisivat ansionsa mukaan. Samalla voisi panna vireille muistityön, joka kyseenalaistaisi kuuluisiin rikollisiin yhä kohdistetun ihailun: Sigmund Freud, Winston Churchill, Jean-Paul Sartre, André Malraux, Humphrey Bogart, Georges Brassens, Hannah Arendt ja monet muut eivät ole katuneet tekojaan. Todisteena ovat barbaarisilta ajoilta periytyvät valokuvat, joissa heidät nähdään sikari, savuke tai piippu suussa. Joskus he jopa hymyilevät sen näköisinä kuin halveksivat meitä tai tekisivät pilaa kainostelustamme.

Jotkut turhan kaavamaiset henkilöt väittävät tietenkin vastaan ja sanovat että moisesta on jo kauan, että nuo suuret persoonat eivät tienneet mitä tekivät, antaa menneiden olla ja niin edelleen. Jos tupakasta on kuitenkin tullut absoluuttisen Pahan ilmentymä jonka käyttö on verrattavissa rikokseen (kymmenien miljoonien tupakka-askien kanteen on painettu ”*Tupakka tappa*”) on myös palattava syntiseen suvaitsevaisuuteen, josta tupakka hyötyi menneisyydessä. Entispäivän tupakoitsija, kuten nykyinenkin, rikkoo ainoaa pyhää jonka nyttemmin pystymme käsittämään: palvomme ruumista, sen terveyttä, sen pitkäikäisyyttä, johon on lopulta kirjattu ikuisen elämän toive. On oltava yhä säälimättömämpi niitä kohtaan, jotka nähtävästi eivät osallistu näiden jokaisen hyvänä pitämien arvojen juhlistamiseen ja uskovat, että tämä ruumiin valta on katoavainen, että edes kaikki maailman varotoimet eivät takaa kuolemattomuutta. Jos kuolemaa ei voida kuitenkaan voittaa, voidaan ainakin stigmati-

soida ne, jotka paljastavat sa-laisuuden osoittamalla vastuuttomalla käytöksellään, että kaikki kuljemme tuohon samaan suuntaan.

Jos siis julistamme sodan tupakalle, meidän on osoitettava melkoista johdonmukaisuutta nähdäksemme koko sen logiikka viimeisenä episodina vuosisataisesta taistelusta, jota Hyvä käy Pahaa vastaan ja joka lähentelee ristiretken tunnelmaa. Lukija on jo varmastikin ymmärtänyt, että juuri niin olen yrittänyt tässä tehdä – liioittelun toki hieman. En mahtaille omalla häpeämättömän tupakoitsijan statuksellani, neuvon aivan jokaista pidättäytymään tupakasta, osallistuisin jopa mielelläni rehelliseen kampanjaan, joka pyrki varoittamaan epäilemättä haitallisten tapojen kasvavasta vaikutuksesta terveyteen. Jokaiselle on kuitenkin tarjottava valinnanvapaus. Olen sitä vastoin enemmän kuin vastahakoinen, mitä tulee kauriiniisti ajatellun autoritarismin, pseudotieteellisen mahtailun ja hyvän, turvallisuushakuisen omantunnon sekoitukseen, joka luonnehtii usein terveysfanaatikkoja. Tässä ei sitä pitäisi ole kyse ainoastaan tupakasta ja terveydestä: suojelkaamme itseämme niiltä, jotka valitsevat meidän parhaaksemme meidän puolestamme, jotka tyrkyttävät totuuttaan kaikin keinoin miettimättä koskaan, ovatko itse oikeassa. Tupakkakielto ei ole viimeinen niistä kelloista, joihin meitä valmistellaan.”

14.3. 2008 tuli kuluneeksi 100 vuotta Maurice Merleau-Pontyn syntymästä. Toisen maailmansodan jälkeen Simone de Beauvoir, Jean-Paul Sartre ja Maurice Merleau-Ponty perustivat *Les Temps modernes*-lehden. Beauvoir kuvaa *Manda-*

riinit-romaanissaan lehden ympärillä pyöriineen intellektuellipiirin ongelmallisuutta: konkreettisista pyrkimyksistään huolimatta saavutukset jäivät kirjalliseksi ja siksi ”mandariinit” on osuva nimi tälle piirille. 50-luvun alussa Merleau-Ponty teki kuitenkin eron ”mandariineihin”. Hänen mielestään sartrelainen ”ultra-bolshevismi” eli eksistentialismi ei ollut todellista vapauden filosofiaa, vaan ainoastaan tietoisuudensisäistä asennoitumisen va-pautta.

Maineessaan Merleau-Ponty jäi Sartren ja Beauvoirin varjoon. Hän ei suuntautunut kau-nokirjallisel-le uralle, vaan akateemiselle. Merleau-Ponty eteni aina Collège de Francen filosofian professoriksi asti, mikä on Ranskassa erittäin arvostettu virka. Hänen sanansa on ikuis-tettu tämän kaikille avoimen koulun seinään: ”Ei saavute-tut totuudet, vaan vapaan tut-kimuksen idea.”

Vuonna 1945 ilmestyneessä väitöskirjassaan *Phénoménologie de la perception* (Havaitsemisen fenomenologia) Merleau-Ponty etsii tapaa saada ruumis esiin filosofiaa ja tiedettä perinteisesti hallinneen tietoisuuden alta. Perinteisesti ruumista on lähestytty objekti-na, toisin sanoen tietoisuuden kohteena. Merleau-Ponty näyttää kuinka havaitsemme objektit oman kokemuksellisen ruumiimme kautta sen sijaan, että ruumis olisi vain yksi objekteista. Havainto ei ole vain ajatus havaitsemisesta, vaan se on ruumiillinen suhde maailmaan ja toisiin.

50-luvun lopulla Merleau-Ponty alkoi työstää suurteosta, jonka oli tarkoitus syventää aikaisemman teoksen perusteita. Se jäi kuitenkin kesken-eräiseksi Merleau-Pontyn kuol-tua sydänkohtaukseen 3. tou-

kuuta 1961, 53-vuotiaana. Postuumisti julkaistu käsikirjoitus *Le visible et l'invisible* (Näkyvä ja näkymätön) tuo esiin Merleau-Pontyn pyrkimyksen purkaa maailman yläpuolelle asettuvaa tietoisuusfilosofiaa ja

hahmottaa aistimisesta lähtien uudella tavalla myös ajattelua ja kieltä.

Viimeistään 2000-luvulla Merleau-Ponty on nousemasa merkittävämmäksi filosofiksi kuin ystävänsä ja kiistakump-

paninsa Sartre. Ehkä Merleau-Pontyille ei ollutkaan haittaa Sartren varjoon jäämisestä vaan päinvastoin hänen filosofiansa on odottanut varjossa omaa tulemistaan.